

ENKELE BESCHOUWINGEN NAAR AANLEIDING VAN EEN ARREST VAN DE HOGE RAAD

door *N. D. de Ridder*

Bij arrest d.d. 30 mei 1956 (B.N.B. 1956/222) stelde de Hoge Raad onder meer vast, dat ten behoeve van de fiscale balanswaardering tot de voortbrengingskosten van fabrikaten en halffabrikaten niet moet gerekend worden het constante deel der algemene bedrijfskosten, en dat goed koopmansgebruik evenmin eist, dat met deze kosten bij de waardering wordt rekening gehouden.

Sommigen achten deze uitspraak in strijd met de leer van de kostprijs, zoals deze door de bedrijfseconomie werd ontwikkeld.

Naar mijn mening is de boven aangehaalde uitspraak van de Hoge Raad niet in strijd met het kostprijbegrip en wel om de eenvoudige reden, dat het kostprijbegrip ontwikkeld werd als basis van de aanbiedingsprijs en niet als basis voor de balanswaardering.

Nu is het denkbaar, dat voor beide doeleinden hetzelfde begrip zou kunnen worden gehanteerd, doch dit zou dan toch eerst bewezen moeten worden.

Anderen zijn van mening, dat, indien met een zeker risico-element wordt rekening gehouden, dit de grond zou kunnen zijn van de bovenvermelde uitspraak.

Ook dit meen ik te moeten betwijfelen, daar voor de uitschakeling van een zeker risico de grens tussen constante en variabele kosten betrekkelijk willekeurig is.

In de volgende beschouwingen meen ik echter enige goede gronden te hebben gevonden om bij de balanswaardering van fabrikaten en half-fabrikaten geen rekening te houden met het constante deel der kosten.

Allereerst maken wij een onderscheid tussen de totale winst en de jaarwinst van de onderneming.

Onder de totale winst van de onderneming versta ik dan de winst, welke geacht kan worden te zijn gemaakt door de onderneming vanaf haar bestaan tot en met haar liquidatie.

Deze totale winst (W_t) is het verschil tussen de som van alle opbrengsten (O_t) en de som van alle kosten (K_t), dus:

$$W_t = f(K_t, O_t)$$

De bedrijfseconomie heeft nu geleerd, dat het aanmerken van een bepaald gedeelte van de totale winst als jaarwinst alleen dan zin heeft als dit gedeelte ook uitkeerbaar is, daar het vaststellen van de jaarwinst in hoofdzaak geschiedt ter bepaling van het verteerbare inkomen.

Deze beschouwingen van de bedrijfseconomie leiden er toe, dat de jaarwinst (W_j) beschouwd kan worden niet alleen afhankelijk te zijn van de jaarlijkse opbrengsten (O_j) en van de kosten (K_j), maar ook van het prijsniveau (P), dus

$$W_j = f(K_j, O_j, P)$$

Nadere beschouwing brengt ons tot het volgende. Aan de jaarwinst wordt de eis gesteld van uitkeerbaar te zijn en deze uitkeerbaarheid is mede afhankelijk van het tijdstip, waarop de winst wordt berekend en/of het tijdstip, waarop de winst contant bij de onderneming binnenvloeit.

Is b.v. bij het opmaken van de jaarrekening de winst begrepen in de bedragen, welke nog van afnemers zijn te ontvangen, dan is deze winst niet uitkeerbaar zolang deze afnemers nog niet betaald hebben.

Als uitkeerbare winst is dus slechts die winst aan te merken, welke volledig gerealiseerd is. Meestal wordt dit bij het opmaken van de jaarrekening buiten beschouwing gelaten. Praktisch levert dit geen bezwaren op, omdat de tijd dat de balansvorderingen nog uitstaan kleiner is dan de tijd, welk overloopt tot de winstuitkering plaatsvindt, terwijl meestal bovendien slechts een betrekkelijk gering gedeelte van de jaarwinst begrepen is in de op de balansdatum uitstaande vorderingen.

Theoretisch echter leidt een en ander tot de conclusie, dat de jaarwinst (W_j) niet alleen afhankelijk is van de kosten (K_j), de opbrengst (O_j) en het prijsniveau (P), maar ook van de tijd (T), dus

$$W_j = f(K_j, O_j, P, T)$$

De tijd speelt echter niet alleen een rol bij het debiteurensaldo op de balans, maar ook bij de waarde van de fabriekten en halfabriekten.

Met het volgende cijfervoorbeeld kan dit geïllustreerd worden.

Wij beschouwen een bedrijf, waar de volgende gegevens gelden:

Productie 25.000 ton van één produkt			
Productiekosten f 200,— per ton			
Capaciteitskosten of constante kosten f 2.000.000 per jaar			
Opbrengst f 300,— per ton			
De winst in enig jaar met een omzet en een productie van 25.000 ton is			
Opbrengst 25.000 ton à f 300,—		f 7.500.000,—	
Proportionele kosten 25.000 ton à f 200,—	f 5.000.000,—		
Capaciteitskosten	„ 2.000.000,—	„ 7.000.000,—	
			<u>Winst f 500.000,—</u>

Bij een omzet van 20.00 ton zal de winst nihil zijn en bij een omzet van 15.000 ton zal een verlies worden geleden van f 500.000,—. In het eerste jaar zal de omzet van 25.000 ton niet bereikt kunnen worden.

Het vormen van noodzakelijke tussen- en eindvoorraden zal tot gevolg hebben, dat slechts 20.000 ton afgeleverd kan worden in het eerste jaar.

Voorts nemen wij aan, dat in het eerste jaar 25.000 ton in productie is gegaan en dat dus 5.000 ton verkeren in verschillende toestanden tussen onbewerkt en gereed produkt, zodanig dat wij voor onze verdere berekeningen dit kunnen gelijk stellen aan 2.500 ton gereed produkt.

Op twee verschillende wijzen is de winst van het eerste jaar te berekenen.

I.

Omzet 20.000 ton à f 300,—			f 6.000.000,—
Variabele kosten 20.000 ton à f 200,—	f 4.000.000,—		
Capaciteitskosten	„ 2.000.000,—	„ 6.000.000,—	
			<u>Winst f nihil</u>

II.

Omzet 20.000 ton à f 300,—			f 6.000.000,—
Variabele kosten 20.000 ton à f 200,—	f 4.000.000,—		
Capaciteitskosten	f 2.000.000,—		
Af: Voor capaciteitskosten begrepen in half en geheel fabriekaaf			
5000 × ½ × 80	„ 200.000,—	„ 1.800.000,—	„ 5.800.000,—
			<u>Winst f 200.000,—</u>

Bij de eerste becijfering zijn de volledige capaciteitskosten ten laste van de resultatenrekening van het eerste jaar gebracht.

Bij de tweede becijfering zijn de capaciteitskosten verminderd met het bedrag, dat aan de voorraad half en heel fabrikaat is toegerekend.

Indien alle factoren gelijk blijven dan zullen alle volgende jaren een winst van f 500.000,— opleveren, behalve het laatste jaar.

In het geval, dat in het eerste jaar berekening I is toegepast, zal de winst in het laatste jaar ook f 500.000,— zijn, doch in het geval, dat berekening II in het eerste jaar is toegepast, wordt de winst in het laatste jaar

	f 500.000,—
verminderd met de in het eerste jaar geactiveerde kosten	„ 200.000,—
	Blijft f 300.000,—

Indien b.v. de produktie 10 jaar zou duren, dan vinden we

	Omzet	Winst bij berekening I in 1e jaar	Winst bij berekening II in 1e jaar
1e jaar	20.000 ton	nihil	f 200.000
2e jaar	25.000 ton	f 500.000	„ 500.000
3e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
4e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
5e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
6e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
7e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
8e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
9e jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 500.000
10 jaar	25.000 ton	„ 500.000	„ 300.000
	245.000 ton	f 4.500.000	f 4.500.000

Nu zou men de winst ook evenredig aan de tijd kunnen verdelen over de tien achtereenvolgende jaren en men vindt dan f 450.000.— voor alle jaren.

Het is evident, dat als de winst in het onderhavige geval naar tijdsgelang is verdeeld, er geen sprake van kan zijn dat in het laatste jaar minder winst wordt gerealiseerd dan tot uitdrukking komt.

Aan het laatste jaar wordt bij de verdeling naar tijdsgelang f 450.000,— toegerekend, dit is dus als de onderste limiet te beschouwen van hetgeen als gerealiseerde winst van het laatste jaar moet worden aangemerkt.

Passen we echter de methode toe van de berekening II in het eerste jaar. activering van de capaciteitskosten, dan is de winst in het laatste jaar f 300.000,—, dus wordt bij deze methode in eerdere jaren meer winst berekend dan gerealiseerd is, gezien de omstandigheid, dat de onderste limiet van de gerealiseerde winst in het laatste jaar f 450.000,— is.

Mijn inziens is op grond van dit cijfervoorbeeld de conclusie volkomen gewettigd, dat het waarden van voorraden fabriekaten en halffabriekaten met inachtneming van een deel der constante kosten de winst eerder tot uitdrukking brengt dan deze winst in feite gerealiseerd wordt, hetgeen als strijdig met de eis van uitkeerbaarheid moet worden aangemerkt.

In het verleden kon deze vertraging in de beschikbaarheid van de winst opgevangen worden door de tijd, welke verliep tussen balansdatum en

winstuitkering, maar in de huidige tijd, nu de publicatie van de jaarrekening en de winstuitkering naar steeds vroegere tijdstippen worden verschoven, kan het noodzakelijk worden met de tijdfactor rekening te houden.

In nog sterkere mate geldt dit voor de winst in fiscale zin, daar de vennootschapsbelasting voor een belangrijk deel reeds voor afloop van het boekjaar wordt geheven.
